

UNA BUČAR*, BOBANA MARKAČ**

Uporaba tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja

Sažetak

Autorice će ovim radom prikazati različite aspekte i mogućnosti primjene policijske ovlasti uporabe tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja. Iako dosad u Republici Hrvatskoj nije bila operativno primjenjivana, kao i svaka policijska ovlast zahtijeva ostvarivanje određenih uvjeta potrebnih za poduzimanje. Kriteriji o uporabi navedene ovlasti određeni Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima jasni su, no sama primjena na temelju zadanih kriterija u praksi može biti problematična. Uzrok je tomu razina zadiranja u slobode i prava drugih ljudi kako bi se ostvario cilj zbog kojeg se ovlast poduzima. U radu će se navesti pod kojim kriterijima navedena policijska ovlast može biti upotrijebljena te će se u skladu s njima definirati osnovni pojmovi obuhvaćeni zakonskim uređenjem. Radom će se prikazati i usporedba ove policijske ovlasti s istima u Sloveniji te Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: *policijska, prijevozno sredstvo, komunikacijski uređaj.*

UVOD

Ovaj rad nastao je kao proširenje seminarskog rada istog naziva koji su autorice napisale u sklopu nastave iz kolegija Policijske ovlasti i ljudska prava na Visokoj policijskoj školi.

Uporaba tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja otvara mogućnosti u djelovanju policijskih službenika prema počiniteljima kaznenih djela, zaštiti i spašavanju životno ugrožene osobe kao i imovine. Sama ovlast namijenjena je policijskim službenicima koji zbog specifičnosti situacije i određenih okolnosti nisu u mogućnosti uporabiti svoj

* Una Bučar, studentica Visoke policijske škole, Policijska akademija, MUP RH, Zagreb, Hrvatska.

** Bobana Markač, studentica Visoke policijske škole, Policijska akademija, MUP RH, Zagreb, Hrvatska.

ili službeni komunikacijski uređaj ili vozilo, a situacija zahtijeva određeno postupanje koje se ne može provesti na drugačiji način. Zakonski opis policijske ovlasti u članku 56. i 57. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima navodi uvjete za uporabu koji mogu imati široku interpretaciju, što može dovesti u pitanje zakonitost postupanja policijskih službenika. Stoga autorice smatraju da je važno odgovoriti na pitanja za koje se situacije drugačije ne može provesti određena radnja, a da bi se primjenom ovlasti ostvario cilj policijskog posla i time najmanje zadiralo u prava i slobode drugih ljudi. Ljudska prava i temeljne slobode svoje uporište pronalaze u Ustavu RH, iz kojega, kao najvišeg temeljnog akta, proizlaze svi zakoni, podzakonski akti te ostali propisi i koji stoga ima direktan utjecaj na utvrđivanje i ograničavanje tih prava. Člankom 16. Ustava¹ propisuju se uvjeti za ograničavanje slobode i prava ljudi u Republici Hrvatskoj: „Slobode i prava mogu se ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje. Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.“

Ovom policijskom ovlasti policijskim službenicima dana je mogućnost uporabe tuđega prijevoznog sredstva te komunikacijskog uređaja radi zaštite zdravlja (u situacijama kada je ugrožen život ili obavještanje o opasnosti za život ili imovinu) te zaštite prava drugih ljudi i pravnog poretka (u situacijama sprečavanja počinjenja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti i hvatanja počinitelja takvog kaznenog djela kao i obavještanja o tome). Vezano za uvjete određene zakonom, treba spomenuti odredbu članka 36., stavka 2. Ustava RH: „Samo se zakonom mogu propisati ograničenja nužna za zaštitu sigurnosti države ili provedbu kaznenog postupka.“

1. ZAKONSKI UVJETI ZA PRIMJENU

Temeljni propisi koji definiraju policijske poslove i ovlasti u Republici Hrvatskoj jesu Zakon o policijskim poslovima i ovlastima² i Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika³.

Kada je riječ o uporabi tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja, policijskim se službenicima Zakonom u članku 56. i 57.⁴ st 1. daje mogućnost uporabe i bez prethodnog pristanka osoba, o čemu, prema st. 2., treba biti obaviješten nadređeni policijski službenik⁵.

¹ Ustav RH (NN 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.).

² Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09., 92/14.).

³ Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika (NN 89/10. i 76/15.).

⁴ Člankom 21. Zakona o dopunama i izmjenama Zakona o policijskim poslovima i ovlastima, naslov iznad članka 56., koji je dotad glasio „Uporaba tuđeg prijevoznog sredstva i telekomunikacijskog uređaja“ promijenjen je u „Uporaba tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja“, a u tekstu članka riječ „telekomunikacijskog“ zamijenjena je riječju „komunikacijskog“ jer se način komuniciranja i komunikacijska sredstva svakim danom unapređuju te se odavno izašlo izvan okvira telefona i telefoniranja. Danas ljudi komuniciraju koristeći se tzv. „pametnim spravicama“, raznim *gadgetima* kojima se, među ostalim funkcijama koje imaju, može i komunicirati s drugim osobama.

⁵ O načinu izvješćivanja policijskih službenika vidi: članak 4. Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika (NN 89/10. i 76/15.).

Kako bi se policijskim službenicima omogućilo postupanje u svrhu učinkovitosti ostvarivanja cilja policijskog posla, Zakon istovremeno pruža način izvršavanja zadaće ograničavanjem sloboda i prava građanima, ali isto tako, radi osiguravanja zakonitosti postupanja, obvezuje policijskog službenika da o poduzimanju određenih radnji obavještava neposredno nadređene osobe. Zakonska je odredba detaljnije određena člankom 4. Pravilnika, u kojemu se policijski službenik obvezuje izvijestiti nadređene osobe u slučaju uporabe policijskih ovlasti (najprije, u pravilu, izravno usmeno ili komunikacijskim sredstvom, a onda pisanim izvješćem), čime se isključuje mogućnost samovolje policijskih službenika u primjeni ovlasti te afirmiraju načela zakonitosti i legitimiteta. Prema članku 90. i 91. Pravilnika, nakon prestanka uvjeta zbog kojih su vozilo ili komunikacijski uređaj uporabljeni policijski službenici dužni su izdati osobi potvrdu⁶.

U vezi s ovom ovlasti možemo, u širem smislu, spomenuti i odredbe članka 55. stavka 1., točke 2. Zakona o sustavu civilne zaštite⁷, koji kaže: „U slučajevima potrebe žurne i neodgodive provedbe mjera civilne zaštite kada nije moguće na drugi način zaštititi stanovništvo, materijalna i kulturna dobra i okoliš, službenik Državne uprave s posebnim ovlastima i odgovornostima može usmeno naložiti: privremeno oduzimanje osobnog vozila, teretnog vozila i radnog stroja, uz pisanu potvrdu i zapisnik o stanju pokretnine.“ Ovim se odredbama navedena policijska ovlast promatra u širem smislu, izvan odredbi Zakona o policijskim poslovima i ovlastima, jer je odredbama članka 8., stavka 1. točke 4. Zakona o sustavu civilne zaštite navedeno: „Mjere i aktivnosti u sustavu civilne zaštite provode sljedeći sudionici: (među ostalim navedenima⁸) i Oružane snage Republike Hrvatske i policija.“

Zakon o sigurnosti prometa na cestama⁹ u članku 2., stavku 1., točki 28. pojašnjava pojam vozilo: „... „vozilo“ je svako prijevozno sredstvo namijenjeno za kretanje po cesti, osim dječjih prijevoznih sredstava, prijevoznih sredstava na osobni ili motorni pogon za osobe s invaliditetom ili starije osobe, ako se pri tom ne kreću brzinom većom od brzine čovječjeg hoda“.

Iako je prethodno definirano vozilo, ovom ovlasti policijskim službenicima na uporabu se stavlja „prijevozno sredstvo“, što je u odnosu na vozilo puno širi pojam te se policijske službenike u postupanju ne ograničava samo na motorna vozila već prijevozno sredstvo u ovom smislu obuhvaća sredstva koja sudjeluju u pomorskom, riječnom i zračnom prometu, odnosno svako sredstvo koje je namijenjeno za prijevoz osoba ili može, u skladu s ovom ovlasti, poslužiti za prijevoz osoba kojima je ugrožen život.

⁶ Potvrda o primjeni opisane ovlasti nije u formi obrasca, nego se sačinjava u službenim prostorijama.

⁷ Zakon o sustavu civilne zaštite (NN 82/15.).

⁸ Op. autora.

⁹ Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08., 48/10., 74/11., 80/13., 158/13., 92/14., 64/15., 108/17.).

1.1. Načela¹⁰ provođenja ovlasti

Načela u postupanju generalno su granice unutar kojih se policijski službenici koriste određenim policijskim ovlastima, njihova uloga obuhvaća usmjeravanje policijskih službenika u načinu postupanja upućujući na pojedine vrijednosti koje treba zaštititi ili dodatno naglašavaju zaštitu već određenih vrijednosti, nude nam objašnjenja i razumijevanje zakona i svrhe određenih ovlasti. Prilikom postupanja policijski službenik treba imati u vidu sva načela te ih primjenjivati u skladu sa situacijama u kojima se nalazi. Ovim člankom bit će obuhvaćena tri načela za koja autorice smatraju da imaju najviše utjecaja na primjenu navedene ovlasti. Osim što se na njima temelji zakonitost postupanja i proizlazi ovlast za postupanje, ona su i jedan od preduvjeta za zakonitu uporabu ove ovlasti.

Načelo zakonitosti osnova je na kojoj se temelji i iz koje proizlazi svako policijsko postupanje. Opisana ovlast propisana je Zakonom i provodi se prema odredbama Zakona i Pravilnika. Kako je riječ o ovlasti uporabe tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja, primjena načela zakonitosti obuhvaća njezin zakonski okvir. Zahtijeva se ostvarivanje i postojanje uvjeta iz zakonskog opisa, koji podrazumijevaju osobu kojoj je ugrožen život, situacije i okolnosti iz kojih je potrebno postupanje policijskih službenika kako bi se spriječilo počinjenje kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, kao i progon za počiniteljem takvog kaznenog djela, obavještavanje o opasnostima za život ili imovinu i vjerojatnosti da je takvo kazneno djelo bilo počinjeno ili se priprema. Od policijskih službenika zahtijeva se da poduzeta radnja bude u skladu s radnjama opisanim u Zakonu te da se radi zakonitosti postupanja ostaje unutar dopuštenih granica. Primjer je komunikacijski uređaj čija je uporaba radi obavještavanja isključivo vezana za samu komunikaciju. Uporabom uređaja radi komunikacije može se pojaviti problem zadiranja u privatnost na način da se sadržaj poput fotografija, poruka, popisa poziva ili videozapisa učini dostupnim osobama kojima nije namijenjen.

Policijski službenici moraju pravodobno i adekvatno reagirati bez prekoračenja svojih ovlasti.¹¹

Uz načelo zakonitosti usko se veže načelo **legitimnosti**. Načelom legitimnosti traži se opravdanje za primjenu policijske ovlasti. Primjena pojedine policijske ovlasti, kao što je uporaba sredstava prisile, može konkurirati čovjekovu pravu na život ili slobodu kretanja. Upravo te činjenice posebno obvezuju, i na planu propisivanja jasnih okvira za uporabu/primjenu i na planu konkretnog vrednovanja situacija u kojima je nužno uporabiti sredstvo prisile ili primijeniti neku drugu policijsku ovlast. Načelo legitimnosti možemo učiniti jasnijim propisivanjem ciljeva radi kojih se ovlast smije primijeniti.¹²

¹⁰ *Načelo pojma* – princip, početak, polazna točka, osnova iz koje potječe sve što jest; kriterij prosuđivanja i vrjednovanja, izvor: <https://www.hrleksikon.info/definicija/nacelo.html>, pristupljeno 11. 2. 2018.

Ustav RH u članku 5. navodi: „U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa zakonom. Svatko je dužan držati se Ustava i prava i poštivati pravni poredak Republike Hrvatske.“

¹¹ Modly, Duško. (2007). Što policiju očekuje sutra? Policija i sigurnost, godina XVI. broj 3-4, str. 257.-271.

¹² Veić, Petar. (2000). *Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija, str. 133.-134.

Načelo neophodnosti (nužnosti) proizlazi iz načela zakonitosti i legitimnosti. Policijski službenik ne može ni na jedan drugi način spasiti životno ugroženu osobu, spriječiti kazneno djelo, uhvatiti počinitelja kaznenog djela ili otkloniti opasnost (drugim policijskim ovlastima ili sredstvima), što znači da ne postoji očita alternativna radnja kojom se ne bi zadiralo u slobode i prava ljudi, a provođenje bi imalo isti učinak. Prema tome, uporaba tuđeg prijevoznog sredstva ili komunikacijskog uređaja jedino je sredstvo u ostvarivanju cilja. Načelo neophodnosti nalaže okvire, mjeru uporabe/primjene ovlasti; *toliko koliko i kada je neophodno*¹³.

2. UPORABA TUĐEG PRIJEVOZNOG SREDSTVA

Zakonski opis članka 56. Zakona navodi tri temeljna uvjeta za uporabu: spašavanje/prijevoz životno ugrožene osobe, sprečavanje kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti i progon počinitelja takvog kaznenog djela. Policijski službenik može primijeniti silu kako bi uporabio tuđe prijevozno sredstvo **kada drukčije ne može provesti navedene radnje**, prijevozno sredstvo može uporabiti samostalno ili izdati **naredbu** (policijska ovlast davanje upozorenja i naredbi građanima)¹⁴ vlasniku/korisniku da preveze policijskog službenika i osobu kojoj treba spasiti život, a to može učiniti i ako treba prijevoz radi sprečavanja počinjenja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti ili hvatanja počinitelja takvog djela.

Najvažniji uvjet za primjenu ove ovlasti jest **ugroženost života**, što nije jasno definirani pojam te i sam kriterij može biti pogrešno protumačen. Pojam ugroženog života može obuhvaćati teške ozljede s tendencijom pogoršanja i potencijalom izazivanja smrti, zdravstvena stanja¹⁵, ali i ugroze koje bi dovele osobu u znatan rizik od gubitka života ako se ne bi otklonile. Prema takvoj definiciji, značenje životne ugroženosti ne podrazumijeva samo stanja kod osoba koja su nastala kao posljedica neke radnje ili postojećeg zdravstvenog stanja osobe već i mogućih radnji, bilo da one dolaze od ljudi ili u obliku prirodnih opasnosti. Tako Pavišić i Veić (2007) navode opasnost kao jedan od segmenata kaznenih djela kojima se ugrožava ljudski život te je definiraju kao vjerojatnost nastupanja štetne posljedice temeljenu na subjektivnoj procjeni koju osoba stvara prema svojim sposobnostima shvaćanja situacije. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, pak, u članku 2. navodi opasnost kao stanje bliske i izravne mogućnosti nastupanja štete za zaštićeno dobro.

Znanja koja policijski službenik ima o prvoj pomoći i sredstva potrebna za prvu pomoć nisu dostupna uvijek na svakom mjestu i ne jamče spašavanje nečijeg života. Prijevoz životno ugrožene osobe uporabom ove ovlasti ističe načelo nužnosti/neophodnosti čak i uz uporabu sile. Osoba koja odbije dati policijskom službeniku na uporabu prijevozno sredstvo radi prijevoza osobe kojoj je ugrožen život čini kazneno djelo nepružanje pomoći opisano u članku 123. KZ-a¹⁶, na što je treba i upozoriti.

¹³ Ibidem, str. 145.

¹⁴ Članak 53. – 55. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09., 92/14.).

¹⁵ Pojam ugroženog života podrazumijeva i zdravstvena stanja koja za posljedicu mogu imati smrt ako se pravovremeno ne bi poduzele mjere u zaštiti života osobe kao što su prijevoz osobe do bolnice, prijevoz osoba uz pratnju hitne pomoći ako nema dovoljno mjesta za prijevoz svih osoba.

¹⁶ Kazneni zakon (NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17.).

Ljudski život može biti ugrožen ljudskim djelovanjem kao što je terorizam, rat i kaznena djela, prirodnim pojavama kao što su poplave, oluje, potresi ili požari te tehničko-tehnološkim nesrećama poput havarija industrijskog postrojenja, istjecanja opasnog plina ili tekućine.

Sprečavanje počinjenja kaznenog djela podrazumijeva uporabu tuđeg prijevoznog sredstva da bi se došlo do mjesta gdje se kazneno djelo prema saznanjima treba počinuti ili da bi se fizički zapriječio pristup mjestu gdje je kazneno djelo trebalo biti počinjeno (teroristički napad, razbojništvo, ubojstvo). Prijevozno sredstvo postavlja se kao barijera da bi se spriječio napad npr. drugim vozilom na šticeći objekt. Sprečavanje počinjenja kaznenih djela jedan je od segmenata koje Zakon u članku 3. stavku 1. t. 3. navodi kao sastavni dio policijskih poslova te je u kontekstu navedene policijske ovlasti određen kao uvjet za njezinu uporabu kada ne postoji alternativni način onemogućavanja počinitelja u izvršenju kaznenog djela. Gluščić, Veić (2015) sprečavanje kaznenih djela opisuju kao preventivnu djelatnost policije, čija obveza proizlazi iz navedene zakonske odredbe.

Progon počinitelja kaznenog djela podrazumijeva počinjeno kazneno djelo i počinitelja u bijegu. Policijski službenik nema svoje (službeno) vozilo za progon/hvatanje počinitelja kaznenog djela, već je prisiljen uporabiti tuđe. Prema zadanom uvjetu, policijski službenik postupi iznimno (načelo iznimnosti) kada drukčije ne može progoniti/hvatati počinitelja kaznenog djela. U kaznenopravnom smislu progon označava radnje nadležnih tijela definirane Zakonom o kaznenom postupku u cilju otkrivanja i pronalaženja počinitelja, dok policijskim zakonskim uređenjem nije kao takav definiran, već se povezuje s progonom u pravnom smislu. Progon kao uvjet određen za poduzimanje opisane ovlasti policijskih službenika označava hvatanje počinitelja, što obuhvaća mjere i radnje obuhvaćene definicijom kriminalističkog istraživanja koje se odnose na sprečavanje skrivanja i bijega počinitelja kaznenih djela, te ima dodirne točke s ciljevima određenima poslovima policije u članku 3. Zakona. Temeljem toga može se reći da je progon u policijskom smislu reaktivno djelovanje policije kako bi se počinitelji kaznenih djela učinili dostupnima tijelima kaznenog progona, što Gluščić, Veić (2015) navode u opisu policijskog posla traganja za počiniteljima kaznenih djela za koja se progoni po službenoj dužnosti i prekršaja te njihovo dovođenje nadležnim tijelima.

Definiranje progona u policijskom smislu autorice smatraju važnim kako bi se zakonom jasno normirale granice uporabe opisane ovlasti te da bi se mogle razlučiti okolnosti koje nedvojbeno pokazuju policijskim službenicima kada su ostvareni uvjeti za uporabu tuđeg prijevoznog sredstva kao i vremenski period u kojem policijski službenik može biti u progonu za počiniteljem kaznenog djela te kada progon/hvatanje počinitelja započinje (kojim radnjama počinitelja) i kada završava (kojim radnjama počinitelja i policijskih službenika).

3. UPORABA TUĐEG KOMUNIKACIJSKOG UREĐAJA

Zakonski opis članka 57. Zakona navodi tri temeljna uvjeta za uporabu: obavještanje o opasnosti za život ili imovinu, progon počinitelja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti i obavještanje o vjerojatnosti počinjenja takvog kaznenog djela.

Kao i kod uporabe tuđeg prijevoznog sredstva, i ovdje je dana mogućnost policijskim službenicima da bez pristanka vlasnika/korisnika komunikacijskog uređaja, uz primjenu

sile, uporabe tuđi komunikacijski uređaj. Uporaba tuđeg komunikacijskog uređaja nužna je radi obavještanja nadređenoga policijskog službenika (šef smjene, operativno dežurstvo)¹⁷ kada je riječ o situacijama u kojima je nužno obavještanje navedenih osoba o primjeni ove ovlasti te o daljnjem obavještanju nadležnih službi i osoba. Nadređeni rukovoditelj tuđim se komunikacijskim uređajem obavještava u situacijama kada je potrebno obavještanje radi upoznavanja o primjeni navedene ovlasti, ali i kada se policijski službenik nalazi u takvoj situaciji da na mjestu događaja nema vremena sam obavještavati sve nadležne službe od kojih se zahtijeva određena akcija (nalazi se u progonu za počiniteljem kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti ili obavještava o postojanju opasnosti za život ili imovinu). Navedene situacije podrazumijevaju da policijski službenici poduzmu sve mjere i radnje na samom mjestu događaja kako bi se otklonile opasnosti i spriječilo nastupanje pogubnih i negativnih posljedica, a obavještanje nadređenog policijskog službenika osigurava obavještanje i dolazak svih potrebnih službi uza sve informacije potrebne za njihovo brzo i adekvatno postupanje. Dakako, ova ovlast nije ograničena na obavještanje samo nadređenih policijskih službenika već svake osobe ili službe čije se djelovanje, ovisno o situaciji, očekuje na mjestu događaja.

Pojam opasnosti veže se, među ostalim, uz institut **krajnje nužde** (članak 22. KZ-a): „Isključena je protupravnost djela počinjenog radi toga da se od sebe ili drugoga otkloni istodobna opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti ako je učinjeno zlo manje od onoga koje je prijetilo.”

„Nije kriv tko počinu protupravnu radnju da bi od sebe ili drugoga otklonio istodobnu neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti ako zlo koje je počinjeno nije bilo nerazmjerno teže od zla koje je prijetilo i ako nije bio dužan izložiti se opasnosti. Ako je takva osoba bila dužna izložiti se opasnosti, može se blaže kazniti.”

Neskrivljena opasnost jest opasnost koju nije prouzročila osoba čiji je život ili imovina u opasnosti. Ako je opasnost samoskrivljena, osoba koja ju je skrivila ne može se pozvati na krajnju nuždu.

Policijski se službenici mogu naći u situaciji da zbog različitih okolnosti nemaju svoj ili službeni komunikacijski uređaj, a obavještanje nadređenog policijskog službenika ili određenih službi¹⁸ o životnoj ugroženosti osobe ili imovine te postojanju opasnosti naglašavaju načelo nužnosti/neophodnosti, kao i kod uporabe tuđeg prijevoznog sredstva, čak i uz upo-

¹⁷ Obavještanje šefa smjene ili operativno-komunikacijskog centra, gledajući prema uvjetima koje nam navedena ovlast pruža, a prema tome i ozbiljnosti potencijalnih situacija u kojima se policijski službenik može naći, ima puno veći značaj. Značaj čine znanje i razina s koje se određene nadležne službe pozivaju, pa je tako šef smjene, a prije svega OKC, zadužen za koordinaciju među državnim službama, iz čega proizlaze i veće ovlasti u pozivanju određenih resursa koji su potrebni na terenu (npr. pozivanje helikoptera radi spašavanja osoba kojima je život ugrožen); o zadaćama operativno-komunikacijskog centra više na: https://www.mup.hr/UserDocsImages/minstarstvo/USTROJ_MUP_RH/OKC.pdf, a o izvršavanju poslova i obvezama MUP-a u akcijama zaštite i spašavanja te suradnji i koordinaciji operativno-komunikacijskog centra s ostalim službama i tijelima u: Pavić, Filipović: *Operativno-komunikacijski centar policije*, Policijska i sigurnost, godina 22 (2013), broj 4., str 453.–470.

¹⁸ Hitna medicinska pomoć, vatrogasci, Hrvatska gorska služba spašavanja, Državna uprava za zaštitu i spašavanje.

rabu sile. U slučaju odbijanja postupanja osobe po naredbi policijskog službenika o uporabi tuđeg komunikacijskog uređaja mogu se primijeniti odredbe članka 123. KZ-a o kaznenom djelu nepružanje pomoći.

Progon počinitelja kaznenog djela podrazumijeva počinjeno kazneno djelo i počinitelja u bijegu. U ovom slučaju policijski službenik nema ili ne može uporabiti svoj privatni ili službeni komunikacijski uređaj za obavještanje o opasnosti, progon/hvatanje počinitelja kaznenog djela ili obavještanje o počinjenju kaznenog djela, već je prisiljen uporabiti tuđe.¹⁹ Ovu ovlast policijski službenik primjenjuje iznimno (načelo iznimnosti), kada drukčije ne može obavijestiti o postojanju opasnosti, progону/hvatanju počinitelja kaznenog djela ili počinjenju kaznenog djela.

4. POLICIJSKA OVLAST UPORABE TUĐEG PRIJEVOZNOG SREDSTVA I KOMUNIKACIJSKOG UREĐAJA U USPOREDBI S TIM POLICIJSKIM OVLASTIMA U SLOVENIJI I FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Slijedi usporedba sa sličnim ovlastima policijskih službenika u Republici Sloveniji i Federaciji Bosne i Hercegovine. Prikaz navedenih ovlasti generalno će pokazati razlike u zakonodavstvima između država te u skladu s njima prikazati uvjete i ograničenja u postupanju policijskih službenika. Nazivi zakona i ovlasti navedene u zakonima vrlo su slični nazivu i ovlastima policijskih službenika u Republici Hrvatskoj. Ovlast uporabe tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja u Republici Sloveniji definirana je člankom 50. *Zakona o nalogah in pooblastil policije*²⁰ (Zakon o policijskim poslovima i ovlastima) pod nazivom *Uporaba tujega prevoznega sredstva, sredstva za zvezu ali drugEGA sredstva* (Uporaba tuđeg prijevoznog sredstva, sredstva veze ili drugog sredstva), a glasi:

- (1) *Ako je to potrebno radi hvatanja počinitelja kaznenog djela ili prijevoza do najbliže medicinske ustanove osobe kojoj je potrebna hitna medicinska pomoć, ili obavljanja drugog žurnog policijskog posla, a ako to ne mogu na drugi način, policijski službenici smiju uporabiti najbliže dostupno prijevozno sredstvo ili sredstva veze ili drugo sredstvo.*
- (2) *Imovinu vatrogasaca, civilne zaštite i drugih hitnih službi, policijski službenici mogu rabiti samo za prijevoz osoba kojima je potrebna hitna medicinska pomoć u najbližu zdravstvenu ustanovu. S istim ciljem, policijski službenici mogu, u dogovoru s vojnim osobljem, rabiti sredstva Slovenske vojske.*
- (3) *Policijski će službenik vlasniku, kad postoji mogućnost, objasniti da će se sredstva rabiti za obavljanje policijskih poslova, kada i gdje će se sredstvo vratiti i da će se izdati potvrda o uporabi.*

¹⁹ Okolnosti u kojima policijski službenik ne može uporabiti svoj komunikacijski uređaj mogu biti izazvane ako je u slučaju spašavanja životno ugrožene osobe došlo do oštećenja ili uništenja komunikacijskog uređaja policijskog službenika (primjerice skokom u vodu), ako je prilikom progona/hvatanja počinitelja komunikacijski uređaj izgubljen ili oštećen, izostankom signala, praznom baterijom.

²⁰ Zakon o nalogah in pooblastil policije (Uradni list RS, št. 15/13. z dne 18. 2. 2013. i Uradni list RS, št. 23/15. z dne 3. 4. 2013.).

- (4) *Vlasnik sredstava navedenih u prvom stavku ovog članka ima pravo na naknadu troškova i mogućih oštećenja imovine koja su bila uzrokovana uporabom njegova sredstva.*
- (5) *U obavljanju policijskih poslova u sredstvima javnog prijevoza policajci imaju pravo na besplatan prijevoz tim sredstvima i prava iz obveznog osiguranja putnika u javnom prijevozu.²¹*

Prikaz ovlasti slovenske policije u samom naslovu upućuje na razliku: slovenskoj se policiji osim prijevoznog i komunikacijskog sredstva nudi i mogućnost primjene „drugog“ sredstva radi postizanja cilja i obavljanja policijskog posla. Drugo sredstvo u kontekstu ove ovlasti policijske službenike ne ograničava samo na sredstva koja se koriste za cestovni, pomorski ili zračni promet ili sredstva veze poput mobitela ili službenih komunikacijskih uređaja već se mogu poslužiti bilo kojim sredstvom kojim mogu izvršiti zadaću, uključujući signalna svjetla i rakete, svjetiljke, svjetionike, sredstva javnog razglasa...

Slično kao i kod ovlasti uporaba tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja hrvatske policije, i kod ovlasti slovenske policije ističe se načelo neophodnosti/nužnosti na način da hvatanje počinitelja kaznenog djela, prijevoz osobe do najbliže bolnice ili obavljanje drugog policijskog posla nije moguće izvršiti na drugačiji način.

Prilikom hvatanja počinitelja policijski službenici mogu uporabiti navedenu policijsku ovlast, a pritom se može raditi o kaznenim djelima različitih težina i karaktera, što je kod uporabe takve ovlasti u Republici Hrvatskoj ograničeno samo i isključivo na kaznena djela za koja se progon vrši po službenoj dužnosti. U primjeni navedene ovlasti policijski službenici trebaju se pridržavati ograničenja određenih za svaki pojedini uvjet. Na taj način osigurava se da postupanje policijskih službenika bude u okvirima zakona te da se spriječi nastanak većih štetnih posljedica primjenom ovlasti. Članak obvezuje policijske službenike da u ostvarivanju cilja uporabe najbliže sredstvo koje je u tom trenutku dostupno za uporabu uz obavještanje vlasnika ili korisnika o razlozima zbog kojih se sredstvo koristi te mjestu i vremenu vraćanja kao i izdavanju odgovarajuće potvrde.

Obavljanje drugih policijskih poslova, kao jedan od uvjeta određen ovom ovlasti, policijskim službenicima pruža mogućnost da prilikom obavljanja zadaća (nevezanih za uvjete

²¹ (1) *Če morajo prijeti storilca kaznivega dejanja ali prepeljati v najbližji zdravstveni zavod osebo, ki potrebuje nujno zdravniško pomoč, ali opraviti drugo nujno policijsko nalogo, smejo policisti, če tega ne morejo storiti drugače, uporabiti najbližje dosegljivo prevozno sredstvo ali sredstvo za zvezo oziroma kakšno drugo sredstvo.*

- (2) *Sredstva gasilcev, civilne zaščite in drugih reševalnih služb smejo policisti uporabiti le za prevoz osebe, ki potrebuje nujno zdravniško pomoč, v najbližji zdravstveni zavod. Z istim namenom smejo policisti v dogovoru z vojaškimi osebami uporabiti tudi sredstva Slovenske vojske.*
- (3) *Policisti upravičencu po možnosti pojasnijo, da bo sredstvo uporabljeno zaradi opravljanja policijske naloge, kdaj in kje mu bo vrnjeno in da mu bo izdano potrdilo o uporabi.*
- (4) *Lastnik sredstva iz prvega odstavka tega člena ima pravico do povračila stroškov in morebitne premoženjske škode, ki mu je bila povzročena z uporabo njegovega sredstva.*
- (5) *Pri opravljanju policijskih nalog na javnih prevoznih sredstvih imajo policisti pravico do brezplačnega prevoza s temi sredstvi in pravice iz obveznega zavarovanja potnikov v javnem prometu.*

koji se odnose na prijevoz osoba kojima je potrebna pomoć i hvatanje počinitelja) uporabe tuđe prijevozno sredstvo ili sredstvo veze ako na drugačiji način zadaću ne mogu izvršiti.

Prijevoz osoba kojima je potrebna hitna medicinska pomoć može se obaviti uporabom tuđeg prijevoznog sredstva, međutim, stavak 2. policijskim službenicima dodatno proširuje ovlasti na uporabu imovine hitnih službi i sredstva Slovenske vojske. S druge strane, policijski su službenici ovim stavkom ograničeni na uporabu navedenih sredstava samo radi prijevoza osoba kojima je potrebna pomoć. Ovdje je istaknuto načelo iznimnosti i selektivnosti (osobe kojima je potrebna hitna medicinska pomoć, ali ne i hvatanje počinitelja kaznenog djela ili drugi policijski poslovi).

Precizno određenje koje se odnosi na mogućnost uporabe imovine hitnih službi u opisu ovlasti hrvatske policije nema, što ne isključuje mogućnost da i hrvatski policijski službenik u izvanrednim situacijama, kada je riječ o spašavanju ugroženog života, hvatanju počinitelja kaznenog djela za koje se progon vrši po službenoj dužnosti ili sprečavanju počinjenja takvog kaznenog djela, ne uporabi sredstva vatrogasaca, civilne zaštite, HGSS-a i drugih službi.

Stavcima 3. i 4. istaknuta je obveza izdavanja potvrde i naknade štete prouzročene primjenom opisane ovlasti.

Stavkom 5. istaknuto je pravo policijskih službenika na besplatan prijevoz kada obavljaju službene zadaće te pravo iz obveznog osiguranja putnika u javnom prijevozu.

Ovlast uporabe tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja u Federaciji Bosne i Hercegovine uređena je Zakonom o policijskim službenicima, a definirana je člankom 24. pod nazivom Ovlast korištenja vozila i sredstava komunikacije²².

Specifičnost Federacije Bosne i Hercegovine u odnosu na Republiku Sloveniju i Republiku Hrvatsku ponajprije je u sustavnom uređenju. Federacija Bosne i Hercegovine podijeljena je na federalne jedinice ili kantone čije su ovlasti određene i razgraničene Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine (broj US 1/94) od ovlasti federalne vlasti. Ustav definira zajedničke ovlasti (članak III. 2.), kao i one određene jednoj vlasti (članak III. 1.), te načine izvršavanja ovlasti koji mogu biti zasebni, zajednički ili u koordinaciji federalne vlasti od strane kantona (članak III. 3.). Prema članku III. 4. Ustava, kantonima pripadaju sve ovlasti koje nisu izričito dodijeljene federalnoj vlasti, pa je tako jedna od njih uspostava i nadzor nad policijom u kantonalnoj vlasti. To znači da policija u svom radu djeluje na području kantona,

²² Zakon o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH, broj 27/05., članak 24.:

- (1) *Radi potjere ili hapšenja učinilaca krivičnog djela, kao i radi prebacivanja žrtve krivičnog djela, prirodne nepogode ili nesreće do najbliže bolnice, policijski službenik može koristiti odgovarajuće tuđe vozilo i komunikacijsko sredstvo o čemu izdaje potvrdu. Policijski službenik može koristiti to vozilo ili komunikacijsko sredstvo isključivo u vremenu potrebnom da se potjera ili hapšenje okonča.*
- (2) *Vlasnik ili korisnik vozila ili komunikacijskog sredstva iz stava 1. ovog člana ima pravo na naknadu stvarne štete prouzročene upotrebom njegove imovine.*
- (3) *Štetu iz stava 2. ovog člana naknađuje policijski organ u skladu sa važećim zakonima i pravilnikom koji donosi rukovodilac.*
- (4) *U toku vršenja službenih zadataka policijski službenik ima pravo na besplatni javni prijevoz i osiguranje putnika u javnom prijevozu.*

samostalno ili u dogovoru s federalnom vlasti, a to obuhvaća i postupanje prilikom primjene policijske ovlasti uporabe vozila i sredstava komunikacije.

Zakonska odredba u stavku 1. navodi uvjete i ograničenja vezana za provođenje i trajanje uporabe tuđeg vozila ili sredstva komunikacije. Progon i uhićenje počinitelja podrazumijevaju uporabu vozila radi hvatanja počinitelja. Uvjet kao takav može obuhvaćati situacije gdje se počinitelj nalazi u bijegu neposredno nakon počinjenja kaznenog djela ili je potrebno izvršiti uhićenje radi dovođenja nadležnim tijelima. Ovdje je slučaj, kao i kod ovlasti slovenske policije, da je člankom Zakona navedeno postupanje uvjetovano počinjenjem kaznenog djela općenito. Razlog je značajna razlika u zakonodavstvima između Republike Hrvatske i Republike Slovenije u odnosu na Federaciju Bosne i Hercegovine. Tako zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine ne poznaje pojam kaznenih djela za koja se progon vrši po službenoj dužnosti, već su njihova nadležna tijela dužna postupati ako postoje dokazi da je počinjeno kazneno djelo²³.

Prijevoz žrtve kaznenog djela, prirodne nesreće ili prijevoz u slučaju nesreće ističe nužnost u postupanju radi spašavanja života. Jedno od ograničenja vezano za navedenu ovlast jest uporaba **odgovarajućega** tuđeg vozila. Vozilo koje se upotrebljava, za svaki od navedenih uvjeta, mora u namjenskom smislu odgovarati potrebama, što bi značilo da vozilo svojim izgledom, veličinom i stanjem treba odgovarati potrebama u izvršavanju cilja policijskog posla. Nadalje, ovom je ovlasti obuhvaćen pojam vozilo²⁴ kao sredstvo uporabe radi ostvarivanja cilja, čime su policijski službenici isključeni od uporabe sredstava vezanih za kretanje zračnim, pomorskim ili riječnim putevima. Drugo ograničenje veže se uz vremenski period u kojem se ta ovlast može primijeniti, koje je isključivo određeno vremenom potrebnim za njezino izvršavanje.

Prema stavku 2. i 3., zakonska odredba navodi nadoknadu štete u stvarnoj vrijednosti osobama čija je imovina oštećena ili uništena prilikom uporabe policijske ovlasti, koju snosi Federalna uprava policije.

U sklopu ovlasti stavkom 4. policijskim je službenicima radi izvršavanja policijskog posla dano pravo besplatne vožnje javnim prijevozom kao i osiguranje putnika.

Usporedbom navedenih policijskih ovlasti te zadanih uvjeta za uporabu svake od njih proizlazi da je ovlast prije svega namijenjena spašavanju života osoba čiji je život ugrožen počinjenim kaznenim djelom, postojećim zdravstvenim stanjem ili opasnostima (ugrozama) prirodnog karaktera. Navedeni uvjet sadržavaju sve opisane ovlasti te se način postupanja policijskih službenika prilikom uporabe prijevoznog sredstva ili vozila radi spašavanja života razlikuje u opsegu sredstava koja su navedenom ovlasti na raspolaganju policijskim službenicima. Iako opisane policijske ovlasti imaju sličan naziv, njihova različitost dolazi do izražaja sukladno sa zakonodavstvom određene države koja pomoću uvjeta određenih policijskim ovlastima stavlja naglasak na vrijednosti koje primjenom ovlasti najviše treba

²³ O progonu nadležnih tijela vidi više: Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Sl. novine FBiH br. 35/03., 37/03., 56/03.).

²⁴ Zakon o sigurnosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini (Sl. glasnik BiH, broj 6/06.) član 9. stavak 81.:

„vozilo je svako prijevozno sredstvo namijenjeno za kretanje po putu osim pokretnih stolica bez motora za nemoćna lica i dječijih prijevoznih sredstava.“

zaštiti. Progon/hvatanje počinitelja kaznenih djela uvjet je koji dijele Republika Slovenija i Federacija Bosne i Hercegovine (iako zakonodavstvo Slovenije – za razliku od BiH – ima definiran pojam kaznenih djela koja se progone po službenoj dužnosti, ne određuje to kao minimalnu granicu za ovu ovlast) te su granice u postupanju policijskih službenika puno šire u odnosu na djelovanje policijskih službenika Republike Hrvatske. U odnosu na Republiku Sloveniju i Federaciju Bosne i Hercegovine, Republika Hrvatska ima uvjet koji omogućava da se ovlast uporabi radi sprečavanja počinjenja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, kao i u uporabi komunikacijskih uređaja radi obavještanja o vjerojatnosti počinjenja takvog kaznenog djela, čime je istaknuta važnost i uloga preventivnog djelovanja policije. Širina djelovanja policijskih službenika slovenske policije vidljiva je određivanjem uporabe navedene ovlasti u smislu obavljanja i drugih policijskih poslova, čime postupanje nije ograničeno samo na spašavanje ili prijevoz osoba do bolnice i progon počinitelja već sve ostale policijske poslove koji se na drugačiji način ne mogu obaviti.

5. ZAKLJUČAK

Primjena policijskih ovlasti prema građanima u obavljanju policijskih poslova zahtijeva od policijskih službenika prihvaćanje i ponašanje prema profesionalnim standardima, od kojih su danas općeprihvaćeni standardi za policijske službenike: 1) standardi psihofizičke prirode (tjelesna prikladnost i pristojan izgled, tjelesna kondicija, postojanje zdravih i funkcionalno dovoljno osjetljivih osjetila, dar dobrog opažanja i dobrog pamćenja, inteligencija, logično i razborito razmišljanje koje omogućava pravilno rasuđivanje i odlučivanje, mirnoća i sposobnost samosvladavanja i u najsloženijim i neočekivanim situacijama, stalna tjelesna spremnost, 2) karakterne osobine: beskompromisno poštenje, bez uporabe obmana i trikova, davanja lažnih obećanja, bez uporabe prijetnji i prisile radi iznude iskaza, nepodmitljivost, mora biti hrabar, senzitivan i taktičan, 3) standardi emocionalne prirode: sklonost i ljubav prema izabranom pozivu policajca/kriminalista i poslu koji omogućava svladavanje svih napa, izlaganje opasnosti, kritici (opravdanoj i neopravdanoj) i sl., 4) ostali standardi: poznavanje propisa i stanja kriminaliteta (Modly, 2007).

Policijski službenici svakodnevno primjenjuju određene ovlasti kao što su davanja upozorenja i naredbi, provjera identiteta, osiguranje mjesta događaja, dovođenje i provođenje, pozivanje, uhićenje, uporaba sredstava prisile. Druge ovlasti primjenjuju se prigodno, kada je riječ o počinjenju kaznenog djela ili prekršaja, određenoj opasnosti, a neke se ovlasti primjenjuju vrlo rijetko ili gotovo nikada, kao što je ovlast opisana u ovom članku. Iako nije primijenjena, ona postoji i ne treba se zanemarivati. Iz opisanog normativnog uređenja proizlazi da primjena ove ovlasti nije samo kompleksna već zahtijeva i da prije same uporabe budu ispunjeni određeni preduvjeti. To se odnosi na nužnost postupanja, koja podrazumijeva da se s velikom sigurnošću može procijeniti kako će bez primjene ove policijske ovlasti nastupiti negativna ili pogubna posljedica, te neophodnost koja podrazumijeva nepostojanje očite alternativne radnje kojom se ne bi povrijedila prava ili privatnost osoba (vlasnika sredstva ili uređaja), a učinak bi bio isti. Može se zaključiti da je ova policijska ovlast uvedena za onaj postotak situacija kada policijski službenik ne može ni na jedan drugi način izvršiti policijsku zadaću i ostvariti njezin cilj jer njezina primjena zadire u privatnost osoba na takav način da zahtijeva visoku razinu prosudbe o opravdanosti poduzimanja te radnje.

U članku 3. Zakona na prvom su mjestu navedeni poslovi „zaštita života, prava, slobode, sigurnosti i nepovredivosti osobe“, što govori da ljudski život nema alternativu te da zaštita i čuvanje ljudskog života ne mogu i ne smiju biti ograničavani.

LITERATURA

1. Berislav Pavišić, Petar Veić. (2007). *Osnove kaznenog prava*.
2. Modly, Duško (2007). Što policiju očekuje sutra? Policija i sigurnost, godina XVI. broj 3-4.
3. Pavić, Filipović. (2013). *Operativno-komunikacijski centar policije*. Policija i sigurnost, godina 22., broj 4.
4. Stjepan Gluščić, Petar Veić. (2015). *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. MUP, Policijska akademija.
5. Veić, Petar. (2000). *Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija.
6. Kazneni zakon (NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17.).
7. Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika (NN 89/10. i 76/15.).
8. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, US broj 1/94., 30. 3. 1994.
9. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.).
10. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Sl. novine FBiH br. 35/03., 37/03., 56/03.).
11. Zakon o nalogah in pooblastil policije (Uradni list RS, št. 15/13. z dne 18. 2. 2013. i Uradni list RS, št. 23/15. z dne 3. 4. 2013.).
12. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09., 92/14.).
13. Zakon o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH, broj 27/05.
14. Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08., 48/10., 74/11., 80/13., 158/13., 92/14., 64/15., 108/17.).
15. Zakon o sigurnosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini (Sl. glasnik BiH, broj 6/06.).
16. Zakon o sustavu civilne zaštite (NN 82/15.).
17. <https://www.hrleksikon.info/definicija/nacelo.html>, pristupljeno 11. 2. 2018.
18. https://www.mup.hr/UserDocsImages/minstarstvo/USTROJ_MUP_RH/OKC.pdf, pristupljeno 9. 8. 2018.

Summary

Una Bučar, Bobana Markač

Requisition of Vehicle or Communication Device

Authors in this paper give an overview of one of the police powers – power to use other people’s vehicle or communication device – and provide a variety of aspects and possibilities in the course of actions according to the law. Croatian Police Act defines conditions necessary for the undertaking of the requisition of vehicles and telecommunication devices. Although specified criteria are explicit, usage in accordance with them can be risky. One of the main reasons is the extent of invading the rights of others (guaranteed by the same or other Acts) while attempting to accomplish the purpose of the police work. The paper will specify the conditions required for the undertaking of the police power and define the concepts in comprehension of legal regulations. It will also comprise similar police powers in Republic of Slovenia, as well as in Bosnia and Hercegovina.

Keywords: police, means of transportation, communication device.